

SÜMEG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKTÁR

A falakkal kerített történelmi belváros

**SÜMEG VÁROS
ERŐDÍTÉSRENDSZERE II.
VÁROSFALAK és BÁSTYÁK**

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

MIKLÓSI-SIKES CSABA

2016

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó intézmény neve: Sümeg város Önkormányzata
2. A javaslatot benyújtó személy adatai:
Név: Miklósi-Sikes Csaba
Levelezési cím: 8475. Szentimrefalva, Petőfi u. 40. sz.
Telefonszám: 06-30-490-2337 és 06-20-349-0738
E-mail cím: info@mcs.hu
G-mail cím: klzsvr1989@gmail.com

II. NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. **A nemzeti érték megnevezése:**

Sümeg város erődítményrendszere II.
Városhalok és bástyák

2. **A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:**

Épített – örökség

3. **A nemzeti érték fellelhetőségének a helye:**

Sümeg város területe

Címe: Kossuth Lajos utca 13-33. szám.
Hrsz: 1413, 1425, 1431, 1428, 1384, 1443, 1452.
* Mártírok útja 2-20.
* Váralja utca 1-11.
* Váralja

Védett: M. 5311 (50001/1950). Eredete: 16. száza közepe.

4. **Értéktár megnevezése, amely szerint a nemzeti érték felvételét kezdeményezik:**

Országos

5. **A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása:**

Története:

A település egy részének fa palánkkal történő bekerítéséről 1548-ban szól először az akkor készített összeírás. (Országos Levéltár. Conscriptioes dicales, Cottus Zalad. Liber LXLIX. Tom. LII. 359 old.). Az újonnan épített palánkokon belül a mezőváros lakosságától elkülönítve akkor 14 menekült nemesi család élt. Az összeírás arról nem szól, hogy a palánk a város melyik részét kerítette, feltehetően azonban azt a vár alatti területet, amelyet a 17.

századtól okleveles adatokkal kimutathatóan, évszázadokon át Sümeg nemesi társadalma élt, s nem a középkori templom körüli városrészt.

1656 és 1658 között építette a kő városfalakat Széchenyi György veszprémi püspök, sarkain és egyes szakaszain tornyokkal, nyugati és északi oldalán egy-egy kapuval. A 18. századtól „Belső város”-nak nevezték. 1812-ben „rozzant kő-fal kerítés”-ként említi Rosty Antal városleírásában. 1858-ban a Bach-korszak alatt megyei adminisztrációjának utasítására nyugati kapuját és az azt védő tornyot bontották le először. Az innen kikerült Szécsenyi kőcímer 2003-ig a városi múzeum kőtárában volt látható (Jelenleg a vár kőtárában van elhelyezve). 1897 és 1928 között a helyi előjáróság engedélyével további szakaszait és tornyait bontották, a Kossuth u. 31. számú befoglalt kerek tornyot és a Tarisznyavárnak nevezett északi kapu kivételével. (Képviselőtestületi Jegyzőkönyvek 1835-1945.) A városfalak megmaradt szakaszait 1962 és 1964 között konzerválta az akkori OMF (KÖH), a Tarisznyavár területén kisebb ásatást is végeztek. 2003-ban ismét feltárták ennek környezetét, s a kutatási programok befejezése után Sümeg szándékszik annak helyreállítását elvégeztetni.

Leírása:

Maga a városfal nagyjából szabálytalan négyszög formában vette körül a 17. század közepén lakott területet. **Észak–nyugatról** a vár külső kaputornyától indult lefelé a Várhegy meredek oldalán, míg annak lábánál félköríves toronyhoz (Tarisznyavár) csatlakozott. A torony mellett látható az egykori északi, Devecser irányába nyíló kapu kettős, lovas– és gyalogkapu nyílásának a helye, ma már keretezés nélkül. A kapunyílások helyén és a torony mögött 1963-ban ásatást végeztek. Az utóbbi helyen a városfalra merőlegesen elhelyezkedő, három helyiségből álló lakóház (Vámház?) alapfalai kerültek elő, amelyek 16. századi építésűek. Az északi városfal további szakasza a mai Váralja utca telkeinek hátsó határán ma is 8–10 méter magasságban húzódik, végén kerek sarokbástya állt, amelyet 1928-ban forgalmi okokra hivatkozva bontottak le.

A Kossuth Lajos utca vonala mentén húzódó **dél–nyugati** fal sarokbástyához csatlakozó szakaszát – még a 18. században – az Eitner-ház (Kossuth L. u. 33.) építése idején kezdhették elbontani, de véglegesen csak 1890 körül, az itteni park kialakításakor tüntették el. A vele szomszédos 31. számú háztól, az abba befalazva ma is látható kerek torony tanúsága szerint még áll a városfal az épület utcai homlokfalában, akárcsak az utca további házaiban, azok hátsó tűzfalát alkotva egészen a mai OTP székházáig, ahol a Szt. István teret, illetve az egykori Belvárost ma is megközelíthető utcácska van. Ennek az utcának a közepén állt a városfal főbejárati kapuja, eredetileg kőkeretes és felvonóhidás formában, itt is kettős, egy szélesebb, szekerekkel bejárható nagyobb, mellette keskenyebb gyalogkapuval. A nagykapu nyílása felett volt az építető, Széchenyi György püspök 1658-as évszámú címeres záróköve, amelyet 2003-ig a Városi Múzeum kőtárában őriztek, azt követően a város akkori vezetése átadta a vár bérlőjének. Ezt a kaput 1858-ban, a Bach–korszak megyei adminisztrációjának utasítására bontatta le a város. A fal további szakaszai még állnak a Kossuth utca következő házaiban, bár nagy részüket részben az 1910-ben épített és jelenleg Kisfaludy–étteremként működő emeletes ház készítése alkalmával bontottak le, a ház sarka helyén emelkedő délnyugati saroktoronnyal együtt.

A városfal **dél–keleti** szakasza az étterem és a gimnázium között nyíló Mártírok utca északi oldalán fut tovább, keleti irányba. Első, hosszabb szakasza szabadon látható, később az utca házainak hátsó kerítésfalát alkotja. Végző szakasza már alacsony kőkerítés, amely a Vak Bottyán utca 5. számú ház kertjét határolva fordul északi irányba. A sarkon itt is kerek torony állhatott, ennek azonban sem helyszíni, sem írott nyoma nem maradt.

Ebből a pontból a városfal **észak–keleti** irányba a vár foka irányába fordult, de mára ez a falszakasz csak nyomaiban azonosítható. A Vak Bottyán utca felső végén volt a harmadik kapuja, amely a 17. századi Sümeg, Tokajnak nevezett városrészbe vezetett. Utolsó ismert szakasza a ferences kolostor egykori gazdasági udvarát határolta és onnan indult felfelé, a vár déli sarka irányába.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

Helytörténeti és értékmegőrzési szempontból kiemelkedő jelentőségű épített örökség, melynek helye van az értéktárban.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia):

- ÁDÁM Iván: Adatok Sümegh történetéhez. Sümegh Városi Reáliskola XXIII. Számú Értesítője. Szombathely, 1879 – 1880. 129-130.
- ÁDÁM Iván: Sümeghi földalatti épületmaradványok. *Archeológiai Értesítő*, 1882. 14-28; Zala vármegye története. Oklevéltár. Szerk.: NAGY Imre.
- VÉGHÉLYI Dezső, NAGY Gyula. Budapest, 1886.
- BAKAY K. – KALICZ N. – SÁGI K.: Magyarország Régészeti Topográfiája. Bp., 1970.
- KOPPÁNY Tibor – KOZÁK Károly: Sümeg. Útikalauz. Veszprém, 1958.
- KOPPÁNY Tibor – KOZÁK Károly: Sümeg. Útikalauz. Budapest, 1965, 1975, 1983;.
- MIKLÓSI-SIKES Csaba: Török kori városfalak Sümegen. *Új Hírek*. Veszprém, 1993. ápr. 6;
- MIKLÓSI-SIKES Csaba: A belterületek védelme. (Műemlékvédelem alulnézetből). *Pannon Napló*. Veszprém, 1995. febr. 4.
- HÖGYÉSZ László: Sümeg évszázadai. Veszprém, 1989. 184-185.

Forrás:

- KOPPÁNY Tibor: Sümegi városfala. In: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat én. A KÖH gyűjteményében, másolat a Sümegi Városi Múzeum levéltárában.
- MOL Conscriptioes dicales, Cottus Zalad. 1548. Liber LXLIX. Tom. LII. 359 old.
- ROSTY Antal: Sümeg Városának Rövid Esmérete... 1821. Zala Megyei Levéltár
- KOPPÁNY Tibor: Sümegi városfala. In: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat én. A KÖH gyűjteményében, másolat a Sümegi Városi Múzeum levéltárában.

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának a címe:

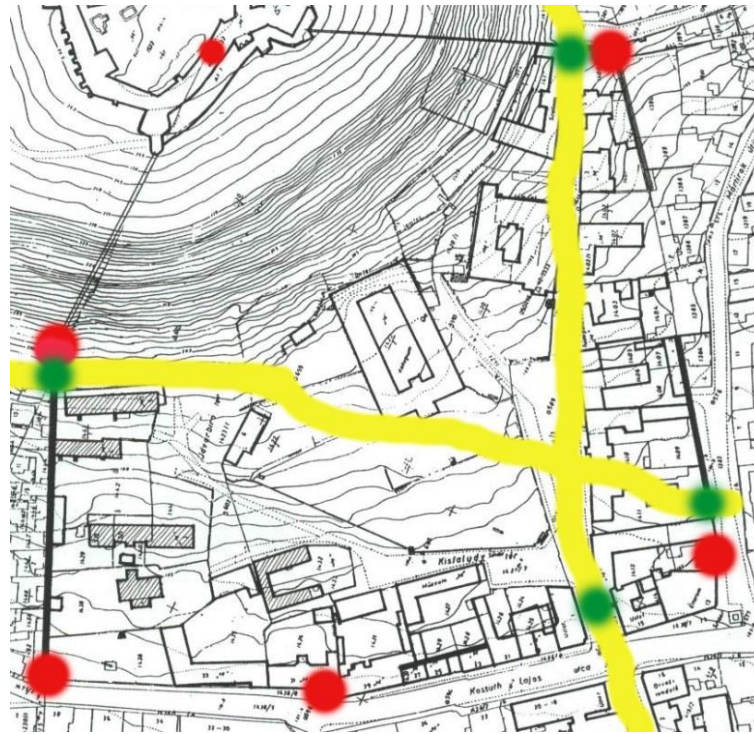
III- MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe:

2. A Htv. 1. & (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek:

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat:

Keleti városkapu és sarokbástya

Tarisznyavár
és
Északi városkapu

Rendeki bástya

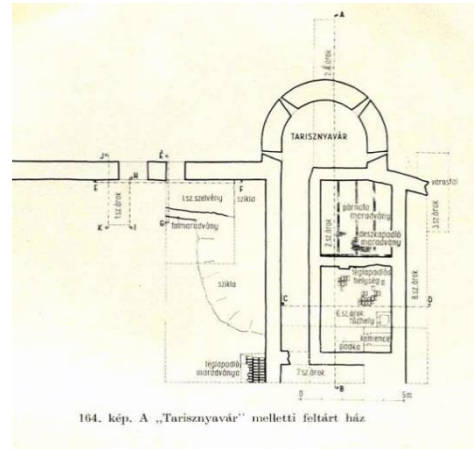
Kerektorony

Nyugati városkapu

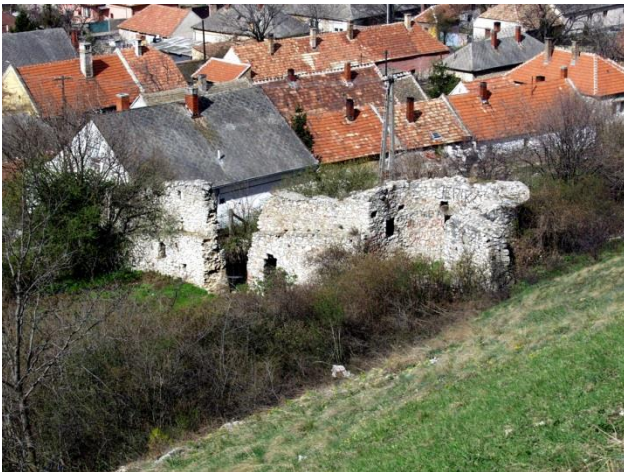
Rekonstrukciós rajz

Tarisznyavár

1958

164. kép. A „Tarisznyavár” melletti feltárt ház

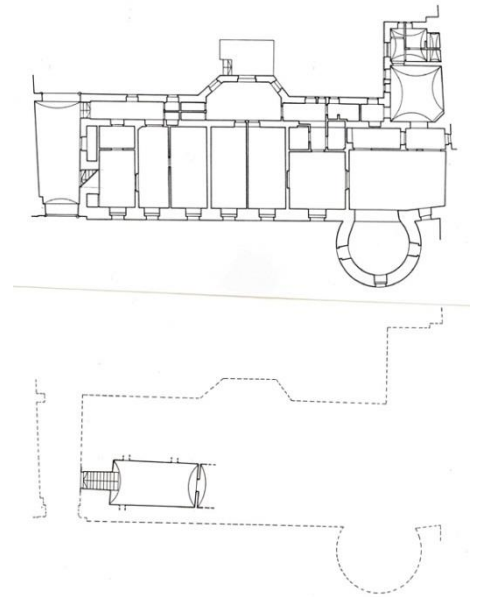
1958

2000

2006

2007

Kerektorony (Kossuth u. 31. sz.)

Nyugati (lebontott) kaputorony (Széchenyi György püspök) címerköve.

Mártírok utcai sarokbástya (lebontva) és városfalak (részlet)

